

Для эканамічнай ацэнкі радовішчаў уласных прыродных рэсурсаў з мэтай арганізацыі вытворчасці таварнай прадукцыі можна выкарыстаць формулу (8):

$$D - (A + P) \geq \frac{3gr + \Pi + 3z + 3r_{\text{эк}}}{Q}, \quad (8)$$

дзе D – выручка ад рэалізацыі прадукцыі;

A – арэндная плата;

P – плацяжы ў бюджэт і пазабюджэтныя фонды.

Варта ўлічыць некаторыя асаблівасці эксплуатацыйных выдаткаў ($3z$), паколькі яны на радовішчах «уласных» прыродных рэсурсаў распрацоўваюцца гаспадарчым спосабам. Па-першае, у адных выпадках эксплуатацыйныя выдаткі могуць уключаць у сябе і капітальныя выдаткі з прычыны нязначнасці іх долі ў агульнай суме выдаткаў па распрацоўцы дадзенага радовішча, у іншых выпадках капітальныя выдаткі больш значныя і іх неабходна ўлічваць асобным артыкулам выдатку. Узровень удзельных капітальных укладанняў у будаўніцтва прадпрыемстваў, якія распрацоўваюць радовішча ўласных прыродных рэсурсаў, у значнай ступені залежыць ад іх вытворчай магутнасці. Таму варта арыентавацца на аптымальныя для сучаснага ўзроўню тэхнікі і мінімальныя, эканамічна апраўданыя вытворчыя магутнасці. У разліках могуць быць выкарыстаны нарматывы ўдзельных капітальных укладанняў.

Што ж датычыцца дадатковых выдаткаў, якія суправаджаюцца здабычай і перапрацоўкай прыродных рэсурсаў з мэтай прытрымлівання ўмоў нармальнага функцыянавання экалагічнага асяроддзя, то яны павінны разлічвацца ў кожным пэўным выпадку ў адносінах да тых умоў, у межах якіх здзяйсняюцца гэтыя распрацоўкі.

ЛІТАРАТУРА

1. Маркс, К. Капітал: Собр. соч. / К. Маркс, Ф. Энгельс. – 2-е изд., – М., 1974. – Т. 24, гл. 18.
2. Смит, Адам. Исследования о природе и причинах богатства народов / А. Смит; пер. с англ.; предисл. В.С. Афанасьева. – М.: Эксмо, 2007. – 960 с.
3. Астахов, А.С. Природа. Человек. Технология. Общество. – М.: МИГЭК, 2005.
4. Астахов, А.С. Экономическая оценка запасов полезных ископаемых. – М.: Недра, 1991.
5. Вернадский, В.И. Избранные произведения. – М., 1999.
6. Никитенко, П.Г. Ноосферная экономика и социальная политика. – Минск, 2006.
7. Володомонов, Н.В. Горная рента и принципы оценки месторождений. – М.: Metallurg-издат, 1959. – 80 с.
8. Выступление по докладу Н.Г. Фейтельман Об экономической оценке минеральных ресурсов // Методы и практика определения эффективности капитальных вложений и новой техники: сб. науч. информ. / под ред. Т.С. Хачатурова. – М.: Наука, 1988.
9. Гарминович, В.Е. Экономика природопользования. – Минск, 1997.
10. Гофман, К.Г. Методы экономической оценки природных ресурсов. – М.: Наука, 1980. – 71 с.
11. Гофман, К.Г. Экономическая оценка природных ресурсов в условиях социалистической экономики. – М.: Наука, 1977. – 236 с.
12. Кто есть кто в экономике природопользования: энциклопедия. – М., 2009.
13. Неверов, А.В. Методологические аспекты построения системы платного природопользования / А.В. Неверов, Т.П. Водопьянова // Труды БГТУ. Серия VII. Экономика и управление. – 2002. – Вып. X. – С. 199 – 202.

SUMMARY

Using the gifts of nature by socially useful work wealth of a society as a whole which is necessary to transmit carefully from generation to generation increases greatly. In order to socially-theoretical representation to put into practice of life, competent enough methodical receptions covering the technical and economical grounds and system of statutory acts and documents, providing carrying out of practical actions are required. With this purpose for augmentation of material and cultural wealth of the Republic of Belarus rational involving of natural resources, their estimation and favorable use have the great value.

Паступіў у рэдакцыю 05.04.2010 г.

УДК 330:37

Л.С. Кавальчук

выкладчык кафедры эканамічнай тэорыі і эканамічнага выхавання БДПУ

СУЧАСНЫЯ ІНАВАЦЫІ Ў БЕСПЕРАПЫННАЙ ЭКАНАМІчнай АДУКАЦЫІ

У сучасных умовах вырашальнае значэнне ў забеспячэнні канкурэнтаздольнасці галіны выконваюць інавацыі. У тэрмін «інавацыя» закладены дзве складовыя. Па-першае, інавацыя – гэтая новаўвядзенне, г. зн. новы або ўдасканалены прадукт, паслуга, тэхналогія, укараненыя на рынку, у вытворча-гаспадарчай дзейнасці, спажыванні, грамадскім жыцці; па-другое, інавацыя – гэта працэс ажыццяўлення змен, укаранення новаўвядзенняў. Інавацыя ствараецца ў выніку даследаванняў і

адкрыццяў, матэрыялізуе навуковыя і практычныя рашэнні. Яе асноўная ўласцівасць заключаецца ў навізне, якая ацэньваецца як па тэхнічных параметрах, ужывальнасці, так і з рыначных пазіцый, па камерцыйнай выніковасці.

Патрэбнасць у інавацыях выклікана знешнімі і ўнутранымі фактарамі. Да знешніх адносяцца: канкурэнтная барацьба, змена палітычнай, дэмаграфічнай, прававой сітуацыі, дынаміка навукова-тэхнічнага прагрэсу, умовы эканамічнага асяроддзя і інш., да ўнутраных – умовы

працы, рост вытворчых выдаткаў, прагрэсіўнасць выкарыстанай сістэмы менеджменту, палітыка паводзін на рынку і інш.

Разглядаючы магчымыя віды ефектаў ад ажыццяўлення інавацыйнай дзейнасці па ўкараненні механізма бесперапыннай эканамічнай адукацыі ў адукацыйную сістэму Рэспублікі Беларусь, можна вылучыць наступныя крытэрыі:

- эканамічны эффект: прыбытак ад ліцэнзійнай дзейнасці, прырост аб'ёму аказваемых паслуг, паляпшэнне выкарыстання вытворчых магутнасцей, скарачэнне тэрміну акупамасці інвестыцый, паляпшэнне выкарыстання рэсурсаў;
- навукова-тэхнічны эффект: павышэнне арганізацыйнага ўзроўню працы, павышэнне канкурэнтаздольнасці суб'ектаў гаспадарання, іх тавараў і паслуг на розных рынках і інш.;
- сацыяльны эффект: прырост прыбыткаў працаўнікоў, павышэнне ступені бяспекі працы, павелічэнне працоўных месц, паляпшэнне ўмоў працы, павелічэнне працягласці жыцця працаўнікоў, паніжэнне захворванняў;
- экалагічны эффект: паніжэнне шкодных выкідаў у атмасферу, глебу, ваду, паніжэнне адыходаў вытворчасці, павышэнне эрганамічнасці вытворчасці, паніжэнне штрафаў за парушэнне экалагічнага заканадаўства.

Эканамічная адукацыя фарміруе сучаснае мысленне, якое ўяўляе склад пазнання эканамічнай рэчаіснасці, усведамленне свайго месца ў ёй, засваенне норм цывілізаванага эканамічнага мыслення, эканамічнай культуры, выпрацоўку навыкаў, адпаведных эканамічнай рэчаіснасці. Каб дасягнуць усеагульнай эканамічнай адукаванасці, людзям неабходна дапамагчы стаць удумлівымі чытачамі газет і часопісаў, успрымальнымі тэлегледачамі, разборлівымі радыёслухачамі і навучыць іх практычнаму асэнсаванню палітычных падзей.

Асноўная задача эканамічнай адукацыі: даць навучэнцам веды аб эканамічных асновах і арганізацыйна-эканамічных механізмах сучаснай вытворчасці, вядучых напрамках інтэнсіфікацыі. На розных ступенях эканамічнай адукацыі адбываецца азнаямленне з экалагічнымі, прававымі, эканамічнымі аспектамі працоўнай дзейнасці, фарміраванне агульнапрацоўных уменняў і выхаванне прафесійна значных якасцей прадпрыемальных гаспадароў, а таксама забеспячэнне моладзі тэарэтычнымі ведамі аб асноўных паняццях, рэальных катэгорыях, законах і працэсах нацыянальнай эканомікі і разуменне яе месца ў сістэме светагаспадарчых сувязей.

Эканамічная адукацыя ў сярэдняй школе павінна быць базай для працягу вучобы ў сярэдніх спецыяльных і вышэйшых навучальных установах, дзе выкладанне эканамічнай

тэорыі дасць магчымасць сканцэнтравана на больш глыбокіх, фундаментальных пытаннях мікра- і макраэканомікі.

У рамках сярэдняй школы неабходна ўлічыць узроставую асаблівасць 13–14 гадоў, 7 клас), калі ў навучэнцаў фарміруецца суаднесенасць паняццяў патрэбы – запыты – прыбыткі. У дадзеным падлеткавым узросце назіраецца рост крадзяжоў, злачыннасці. У сувязі з гэтым мэтазгодна пачынаць вывучэнне курсу «Грамадазнаўства» ў 7 класе, а не ў 8 класе, як гэта мае месца быць.

Адсутнасць дзяржаўных навучальных праграм, недахопы навучальна-метадычнай, дыдактычнай базы, непадрыхтаванасць кадраў, залішняе тэарэтызаванне ў працэсе эканамічнай падрыхтоўкі асаблівым чынам негатыўна ўплывае на фарміраванне сістэмы эканамічнай адукацыі ў школе.

Праведзенае вывучэнне стану практычнага ажыццяўлення эканамічнай адукацыі і комплексны аналіз знешняга асяроддзя, у якім будзе ажыццяўляцца эканамічная адукацыя, дазваляюць зрабіць некаторыя канцэптуальныя высновы пры распрацоўцы сутнасці эканамічнай адукацыі:

1) эканамічная адукацыя павінна стаць неабходнай складовай часткай агульнай сярэдняй адукацыі;

2) эканамічная адукацыя не можа быць прывілеем толькі для асобнай часткі моладзі – навучэнцаў ліцэяў, гімназій, спецыяльных профільных класаў. Яна павінна быць набыткам вучняў сярэдніх школ і забяспечваць уключэнне іх у сучасны лад жыцця;

3) эканамічную адукацыю магчыма і мэтазгодна пачынаць з першай ступені навучання, паступова працягваючы яе на другой і трэцяй ступенях;

4) эканамічная адукацыя павінна ажыццяўляцца комплексна, у адзінстве навучальнай і пазаўрочнай дзейнасці.

У сістэме бесперапыннай эканамічнай адукацыі ў школе неабходна ўлічваць наступныя аспекты эканамічнага жыцця Рэспублікі Беларусь:

- функцыянальны аспект, звязаны з праблемай эфектыўнага выкарыстання абмежаваных эканамічных рэсурсаў;
- сацыяльна-эканамічны аспект, звязаны з праблемамі міжасобаснага і міжгрупавога ўзаемадзеяння з нагоды вытворчасці, размеркавання, абмену і спажывання матэрыяльных выгод.

Увага да гэтых аспектаў у працэсе школьнай эканамічнай адукацыі на сучасным этапе павінна быць размеркавана раўнамерна.

Увядзенне цыкла эканамічных ведаў у праграмы школ вырашае наступную асноўную задачу: спецыяльны эканамічны прадмет забясп

печвае паступовае ўваходжанне навучэнца з першага па адзінаццаты клас ў галіну эканамічных ведаў, у выніку чаго ажыццяўляецца цэласнасць, бесперапыннасць, паслядоўнасць, пераемнасць эканамічнай адукацыі ў школе.

Як паказаў аналіз вынікаў ажыццяўлення эканамічнай адукацыі школьнікаў, увядзенне ў вучэбныя планы школ, гімназій, ліцэяў спецыяльных курсаў па асновах эканамічных ведаў павысіла эканамічную граматынасць навучэнцаў, станоўча паўплывала на іх маральна-псіхалагічную і практычную падрыхтоўку да жыцця дзейнасці ў сучасных умовах.

Абавязковы мінімум зместу асноўных адукацыйных праграм, максімальны аб'ём навучальнай нагрукі, патрабаванні да ўзроўню падрыхтоўкі выпускнікоў павінны нармавацца дзяржаўнымі органамі ўлады. Вызначэнне зместу адукацыі звыш абавязковага мінімуму ў межах устаноўленай навучальнай нагрукі знаходзіцца ў кампетэнцыі навучальных устаноў.

Агульныя прынцыпы стандартызацыі эканамічнай адукацыі засноўваюцца на канцэпцыі эканамічнай адукацыі [1]. Яны наступныя:

Па-першае, прыярытэт кагнітыўнага, экспрэсіўнага, нарматыўнага і індывідуальнага развіцця навучэнца. У той жа час увядзенне стандарту эканамічнай адукацыі як цэласнай сістэмы і арганізацыя пры гэтым спіралепадобнага пазнавальнага працэсу дазваляюць здзяйсняць карэкціраванне праграм, ствараемых на аснове стандарту на любым этапе навучання. Выкладчык можа самастойна вырашаць, якія кампаненты ўзроўню развіцця навучэнца, яго патрэбныя, якія канцэпцыі ўяўляюць цікавасць для вывучэння ў дадзены часавы перыяд.

Па-другое, бесперапыннасць эканамічнай адукацыі. Гэты прынцып не азначае простага фіксавання на кожнай навучальнай паралелі пашырэння спецыяльнай тэрміналогіі і ўскладнення кантрольных пытанняў. Ён здзяйсняецца тады, калі эканамічная катэгорыя, праходзячы праз новы ўзровень вывучэння, будзе раскрывацца для навучэнцаў глыбока і ўсебакова. Разгляд адной і той жа эканамічнай катэгорыі адрозніваецца ў адпаведнасці з іх узростам і наяўнымі базавымі ведамі. Аднак сутнасць гэтай катэгорыі будзе з'яўляцца асновай для розных аспектаў яе вывучэння ў адпаведнасці з пастаўленымі мэтамі.

Па-трэцяе, прынцып пастаноўкі перспектывных мэт пазнання і дасягненне іх з дапамогай паступовых, лагічна звязаных крокаў ад адной ступені навучання да наступнай.

Важным напрамкам бесперапыннай эканамічнай адукацыі з'яўляецца «Сямейная эканоміка (для пажылых людзей)» [2, с. 70]. У яе рамках адмысловай увагі заслугоўвае той факт, што дадзенае насельніцтва валодае вялікім патэнцыялам вольнага часу, які дае магчымасць вызначанай групе папаўняць

узровень сваіх ведаў, а таксама практычных уменняў у рамках наведвання разнастайнага кшталту семінараў. Так, на сённяшні дзень заслугоўваюць увагі семінары, што арганізаваны FOREX, частка з якіх праводзіцца бясплатна. Дадзеная дзейнасць дазваляе насельніцтву вызначыцца з распараджэннем сваім партфелем, у чым захоўваць свае зберажэнні. FOREX не з'яўляецца ўстановай адукацыі, таму ўяўляе цікавасць франчайзінгавая дзейнасць у дадзенай сферы, якая дазваляе найбольш эфектыўна выкарыстоўваць наяўныя рэсурсы краіны, у тым ліку яе навуковы патэнцыял. Дадзеная праблема патрабуе канкрэтнай распрацоўкі па выкарыстанні франчайзінгу сферай адукацыі Рэспублікі Беларусь.

Франчайзінг уяўляе сабой «сістэму вылучэння на рынак тавараў і/або паслуг, а таксама тэхналогій, якая заснавана на цесным і працяглым супрацоўніцтве паміж юрыдычна і фінансава незалежнымі бакамі – Франчайзерам і Франчайзі...». Міжнародная Асацыяцыя Франчайзінгу трактуе франчайзінг як сістэму дзелавых адносін, якія ўсталёўваюцца паміж франчайзерам і франчайзі, у выніку якіх веды, імідж, поспех, метады вытворчасці і маркетынг перадаюцца франчайзі ў абмен на ўзаемнае задавальненне інтарэсаў.

Улічваючы асаблівасці ў сферы паслуг, адукацыйны франчайзінг можа быць франчайзігам толькі бізнес-фармата, які падразумявае перадачу не толькі таварнага знака, але і тэхналогій арганізацыі навучальнага працэсу і вядзення бізнесу, апрабаваных навучальнай установай франчайзерам. Ужыванне адукацыйнымі ўстановамі франчайзінгу дазваляе стварыць адукацыйную сетку з выкарыстаннем інфармацыйных тэхналогій, якія прадастаўляюць ўсім суб'ектам гаспадарання роўны доступ да якаснай адукацыі.

Сусветная практыка сведчыць аб тым, што сучасная форма інтэграцыі буйных і дробных адукацыйных арганізацый, а таксама ўзгодненасць іх дзеянняў могуць прынесці значны эфект за кошт шырокага ўкаранення інавацый у працэс бесперапыннай эканамічнай адукацыі.

Эканоміка і адукацыя знаходзяцца ў працэсе пастаяннага ўзаемадзеяння і ўзаемаразвіцця, якія мяняюць умовы ажыццяўлення гэтай узаемасувязі. У перспектыве ўстойлівае развіццё эканомікі ў першую чаргу будзе залежаць ад укладання капіталу ў адукацыю і высокія тэхналогіі. Інвестыцыі ў іх вядуць да павышэння інтэлектуальнага ўзроўню грамадства і паскарэння яго сацыяльна-эканамічнага развіцця.

ЛІТАРАТУРА

1. Канцэпцыя эканамічнай адукацыі і напрамкі яе рэалізацыі ў навучальных установах Рэспублікі Беларусь. – Мінск: МАРБ, НІА, 1993–29 с.

2. Давыдзенка, Л.М. Бесперапынная эканамічная адукацыя як індикатар інтэлектуальнага капіталу / Л.М. Давыдзенка // Юбілейная навукова-практычная канферэнцыя. У 4 ч. Ч 2 / рэдкал: В.М. Дземідзенка і інш. – Гомель: ГГУ ім. Ф Скарыны, 2009. – С. 69 – 71.

SUMMARY

In the article the value of innovations in maintenance of competitiveness of branch, essence of innovations in continuous economic education at the present stage of development of society is considered.

The basic approaches to the definition of various effects from realization of innovative activity on introduc-

tion of the mechanism of continuous economic education in the educational system of the Republic of Belarus are analyzed.

The author brings to a focus to necessities of reception by pupils of the economic knowledge promoting increase of the economic literacy of pupils, rendering positive influence within the framework of moral – psychological and practical preparation for ability to live in modern conditions.

Паступіў у рэдакцыю 31.05.2010 г.

УДК 339.5(4)

А.І. Максімчук,

доктар эканамічных навук, прафесар, г. Беласток (Польшча)

МЫТНЫ ТАРЫФ ЯК ІНСТРУМЕНТ ГАНДЛЁВАЙ ПАЛІТЫКІ ЕЎРАПЕЙСКІХ СУПОЛЬНАСЦЕЙ

Міжнародны гандаль, з улікам яго эканамічных, грамадскіх і палітычных вынікаў, з'яўляецца прадметам нацыянальнага і міжнароднага рэгулявання. Такім чынам, ён не з'яўляецца так званым свабодным гандлем ні з пункта гледжання асобных краін, ні з пункта гледжання прадпрыемстваў.

Найбольш істотную ролю ў гэтай сферы іграе гандлёвая і мытная палітыка дзяржаў, а таксама рэгуляванне, якое з'яўляецца вынікам міжнародных дамоў. Як мытная палітыка, так і мытныя тарыфы з'яўляюцца атрыбутамі дзяржаўнай улады. Яны носяць аўтаномны або канвенцыйнальны характар, з'яўляюцца вынікам незалежных рашэнняў органаў дзяржаўнай улады або выцякаюць з міжнародных абавязацельстваў і органаў наднацыянальных (у выпадку інтэграцыйных групавак, ад зон свабоднага гандлю да мытнага або валютнага саюза) [1].

У Еўрасаюзе таксама асноўным інструментам гандлёвай палітыкі ў галіне імпарту з'яўляецца агульны мытны тарыф. *Увядзенне агульнага знешняга мытнага тарыфу супольнасцей было першым крокам у кірунку вядзення агульнай гандлёвай палітыкі.* Ключавым з'яўляецца тое, што мытныя стаўкі, вызначаныя тарыфам, аднолькавыя для ўсіх краін-членаў ЕС і не могуць быць павялічаны (вызначаецца міжнароднымі абавязацельствамі ЕС). Для імпарцёраў гэта дае гарантыю вядзення калькуляцый, якія дазваляюць прадпрымальнікам правільна разлічваць неабходныя падаткі на тавары, што прывозяць на мытную прастору.

Мытны тарыф як акт саюзнага права, складаецца з дзвюх галоўных частак: *таварнай наменклатуры*, вызначанай у гэтым акце як *тарыфная наменклатура* з усімі яе элементамі (слоўным апісаннем, лічбавым кодам, інтэрпрэ-

тацыйнымі правіламі і тлумачальнымі заўвагамі, дадатковымі адзінкамі мер), а таксама *табліцы мытных ставак* (разам з агульнымі правіламі іх ужывання і спосабамі разліку). Таварная наменклатура ўяўляе сабой адпаведным чынам сістэматызаваны спіс тавараў з тлумачэннямі, як імі карыстацца. Звязана яна таксама з мытнымі стаўкамі і прынцыпамі іх разліку, што змяшчаюцца ў мытным тарыфе. Гаворка ідзе аб тарыфнай наменклатуры, мэтай якой – класіфікацыя тавараў і стварэнне празрыстай, адназначнай сістэмы, што дазваляе ідэнтыфікаваць дадзены тавар, незалежна ад мовы яго слоўнага апісання, шляхам замацавання за ім лічбавога кода.

Ужываецца **Аб'яднаная Таварная Наменклатура (Combined Nomenclature – CN)**, якая з'яўляецца асновай для прыняцця новага, створанага па адзіным прынцыпе, інтэграванага мытнага тарыфу Еўрапейскага саюза, так званага **TARIC (Tarif Integre des Communautes Europeennes – Integrated Tariff of the European Communities)**, які ўступіў у дзеянне 1 студзеня 1988 г. Інтэграваны тарыф Еўрапейскіх супольнасцей (**TARIC**) быў устаноўлены на аснове арт. 2. Распараджэнні Савета (EWG) № 2658/87 ад 23 ліпеня 1987 г. *па пытаннях тарыфнай і статыстычнай наменклатуры, а таксама Агульнага Мытнага Тарыфу* [2]. Ён даступны для паўсюднага выкарыстання для прыватных суб'ектаў і адміністрацый трэціх краін дзякуючы штогадовай публікацыі ў Адміністрацыйным Рэгістры Еўрапейскіх супольнасцей, а таксама штодзённаму абнаўленню на сайце TARIC у Інтэрнэце (рысунк). Яго структура была пашыраная на дзве дадатковыя лічбы (да васьмі), што значна павялічыла колькасць пазіцый, абхопленых гэтай наменклатурай. CN стала адпаведнай наменклатуры HS, аднак